

ACTIVITATEA POLITICO-DIPLOMATICĂ A LUI TAKE IONESCU ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI DE ÎNTREGIRE ȘI A MARI UNIRI

Corneliu CIUCANU*

Cuvinte cheie: politicieni, parlamentari, miniștri, diplomați, liberali, conservatori, guvern, Antanta, Puterile Centrale, război, armată, neutralitate, unire, ideal național, întregire națională, colaborare, tratative, tratat, recunoaștere, frontiere, aliați, convenție, disensiuni, armistițiu, pace, alegeri, dizgrație, demisie

Keywords: politicians, parliamentarians, ministers, diplomats, liberals, conservatives, government, Entente, Central Powers, war, army, neutrality, union, national ideal, national integration, collaboration, treaties, treaty, recognition, borders, allies, convention, dissension, armistice, peace, election, disgrace, resignation

Personalitate marcantă a elitei politice românești ale ultimelor două decenii ale veacului al XIX-lea și ale primelor două decenii din secolul trecut, Dimitrie (Take) Ionescu și-a însușit fără rezerve obiectivul fundamental al oamenilor politici români privind desăvârșirea întregirii naționale, prin alipirea teritoriilor românești aflate încă sub stăpânire străină. Școlit în Apus, licențiat și doctor în Drept al Universității din Paris, Take Ionescu, prin capacitățile intelectuale și prin incomparabilul talent oratoric, se impune în societatea românească, după revenirea sa în țară (1881), drept una dintre cele mai remarcabile figuri, atât în Barou, cât și în viața politică.

Avocat faimos, om politic consacrat, parlamentar și ministru în mai multe rânduri, Take Ionescu era, totodată, un adversar redutabil pentru adversarii politici. Expertiza sa în chestiunile de politică externă și internă, expunerea logică a cauzelor și premiselor, decantarea și analiza cu acribie a faptelor de interes, decriptarea ipotezelor de abordare, cât și interpretarea temerară a consecințelor era ascultată, recunoscută și apreciată de către colegii de partid și simpatizanții politici. Îmbrăcat în smoking de parlamentar sau în robă de avocat, retorica sa debordantă, fraza gândită și rostită impecabil, tonalitatea pasională, vulcanică au declanșat, inevitabil, ropote de

---

* Academia Română, Filiala Iași – Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, IAȘI.

aplauze sub cupola parlamentară, în conferințele publice sau în sălile tribunalelor, iar prietenii, colegii și simpatizanții politici l-au denumit admirativ „Tăkiță-Gură de Aur”.

Atras inițial de radicalismul lui C. A. Rosetti, se distanțează treptat de acesta pentru a se apropia de Ion C. Brătianu intrând, în 1884, în Partidul Liberal. Îl părăsește repede, nemulțumit de politica autoritară a primului ministru, ca și de grava criză pe care o traversa guvernul liberal ce deținuse puterea un timp prea îndelungat. Împreună cu alți tineri liberali, formează un grup de dizidenți, rămânând în opoziție, ca liberal, până în anul 1891 când intră în guvernul conservator condus de Lascăr Catargiu. Angajat în lupta pentru șefia partidului, fără sorți de izbândă datorită rezistenței, uneori chiar dușmănoase a reprezentanților vechilor familii boierești din partid, Take Ionescu îi părăsește și pe conservatori pentru a-și crea, în 1908, propriul partid pe care-l denumește Conservator-Democrat, fapt ce denotă că omul politic nu a părăsit și principiile conservatoare odată cu partidul, în cadrul căruia spera să revină.

Deputat, și de mai multe ori ministru în diferite guverne conservatoare și în cele de colaborare conservatoare sau liberalo-conservatoare, Take Ionescu este menținut într-o situație de inferioritate în ierarhia politică a timpului său, având de depășit bariere pe care nu le-ar fi întâlnit dacă s-ar fi născut într-o familie cu renume din Vechiul Regat. Ca demnitar în diferite guverne, a excelat prin numeroase inițiative legislative și și-a susținut, întotdeauna, punctul de vedere cu fermitate. În calitate de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în guvernul Lascăr Catargiu, a subvenționat mișcarea națională din Transilvania, ajutorul său fiind denunțat chiar de către noul șef al Partidului Național Liberal, D. A. Sturdza. De asemenea, a susținut și cauza românilor sud-dunăreni, fiind promotorul unor relații de bună vecinătate cu toate popoarele balcanice, în vederea ameliorării situației românilor care trăiau în diferite regiuni ale peninsulei.

În timpul conflictului balcanic din anii 1912-1913, acceptă să facă parte din guvernul condus de Titu Maiorescu, situându-se pe pozițiile menținerii statu-quo-ului și neutralității României și este de acord cu negocierea la Londra, a diferendului cu Bulgaria, în vederea rectificării de frontieră în Dobrogea, dar fără vreun rezultat concret. Ca urmare a declanșării celui de-al doilea război balcanic, cere mobilizarea și intrarea României în război împotriva Bulgariei. Se remarcă, alături de Titu Maiorescu, la Conferința de Pace de la București care încheie acest conflict, ce consfințește pe plan diplomatic un mare succes al României.

După declanșarea Primului Război Mondial, devine unul dintre cei mai infocați propagandiști ai intrării României în război alături de Antanta, în vederea realizării idealului de unitate națională în slujba căruia și-a pus întregul talent și capacitate de muncă. În acest sens, rostește numeroase discursuri în diferite localități din țară precum și în Parlament, dintre care se remarcă, în mod deosebit, discursul cunoscut sub numele de *Politica instinctului național*, reper de elocință în anele oratoriei române.

*

Conflictul european, devenit pe parcursul său mondial, aducea pentru Regatul României probleme deosebit de dificile, determinate atât de alianța încheiată cu una din părțile aflate în conflict cât și de ideea realizării întregirii naționale, milioane de români aflându-se sub stăpânirea Austro-Ungariei și Rusiei, două Mari Puteri care luptau în tabere opuse. România nu putea rămâne în afara conflictului, implicarea sa fiind determinată, în primul rând, de cauze naționale, astfel că, pentru țara noastră Primul Război Mondial devine războiul pentru întregirea națională.

Pentru Take Ionescu, declanșarea războiului coincide cu începutul celei mai prolifiche perioade din activitatea sa politică, ce avea să-l situeze în galeria marilor patrioți români și, totodată, printre cei mai reprezentativi bărbați de stat europeni¹. Începutul conflictului îl găsea la Londra, unde ajunsese la 12 iulie 1914. Take Ionescu spunea că a găsit în Anglia o situație stranie, o mare parte a presei și a opiniei publice engleze fiind favorabilă Austriei, datorită acțiunii contelui Mensdorf care cultiva ideea că asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand fusese opera guvernului de la Belgrad și că Austria nu dorea decât pedepsirea asasinilor. Convins că Austria dorește războiul, Take Ionescu se adresează ziariștilor Steed de la Times, Gwynne de la Morning Post și profesorului Gerothwohl care scria la Standard, toți trei prieteni de-ai săi, rugându-i să denunțe complotul austriac și să dea Habsburgilor un avertisment care să împiedice declanșarea războiului².

Întâlnirile cu diverși oameni politici, între care prințul Lichnowski, contele Mensdorf, Paul Cambon, Benkenderf, marchizul Imperiali – ambasadorii Germaniei, Austro-Ungariei, Franței și Rusiei în capitala britanică – și cu Edward Grey, ministrul de Externe al Angliei, i-au oferit posibilitatea de a se informa asupra opiniilor și intențiilor tuturor, creându-și astfel o imagine clară asupra modului în care aveau să se deruleze evenimentele³. Într-o primă convorbire, Lichnowski i-a spus că nu credea că războiul era posibil dar, ulterior, convins de iminența declanșării sale, îl sfătuiește pe omul politic român să se întoarcă în țară, deoarece „nicăieri nu sunt prea mulți oameni cu judecată pentru ca țara să se poată lipsi de dânsul”⁴.

Edward Grey îi spune, la 21 iulie, că situația îi provoacă neliniști mari dar că, totuși, el nădăjduia în menținerea păcii deoarece nu-și putea închipui să se găsească un om în stare să-și ia asupra sa răspunderea unei nenorociri care ar însemna „bancruta civilizației și ale cărei urmări nimeni pe lume nu le-ar putea prevedea”⁵.

---

¹ Netea 1983, 321.

² Ionescu 1923, 83-85.

³ Netea 1983, 321-322.

⁴ Ionescu 1923, 12-16.

⁵ Ionescu 1923, 42.

Și totuși, Take Ionescu a prevăzut câteva dintre urmările războiului, pe care le-a spus unui prieten, în chiar seara când s-a întors de la Londra. „Acesta e război de cinci ani. Va intra Anglia, va intra Italia, vom intra noi și nu se poate să nu intre și America. Până și Japonia va intra. Aliații vor fi definitiv victorioși și voi vedea cu ochii România Mare. Vom vedea multe tronuri prăbușindu-se; vom vedea născând atotputernicia Americii; vom vedea preponderența rasei anglo-saxone; vom vedea omenirea făcând un mare salt spre stânga, spre socialismul revoluționar”⁶. Iar câteva zile mai târziu a publicat patru articole cu titlurile *Utile, Mișcarea spre stânga și Înălțarea Americii* în care relua aceste idei⁷. Cuvintele lui Take Ionescu s-au dovedit profetice, dar această perspicacitate în a vedea lucrurile nu ar fi fost posibilă fără strălucitele calități intelectuale care i-au permis să-și formeze o cultură solidă de-a lungul întregii sale vieți, fără analiza atentă și asimilarea ușoară a tuturor faptelor.

În drum spre țară Take Ionescu se opri la Viena, la 30 iulie, unde l-a întâlnit întâmplător pe contele Goluchowsky, fostul reprezentant al Austro-Ungariei la București care i-a spus, „cu un surâs aproape vesel” că trebuia, în sfârșit, ca „domnii sârbi să fie puși la locul lor și că asta era treaba Austriei și a nimănui altuia”. Întrevederea cu Goluchowsky întărea convingerea omului politic român că Viena, ajunsă „mahalaua Budapestei”, era marea vinovată de nenorocirea ce va urma⁸.

Pe 1 august, seara, Take Ionescu a ajuns la București unde îl aștepta prefectul Poliției capitalei, din ordinul primului ministru, care îl invită să plece fără întârziere la Sinaia pentru a participa la Consiliul de Coroană⁹. I. G. Duca relatează în *Memoriile* sale că primele persoane care l-au întâlnit pe Take Ionescu la întoarcerea în țară au fost impresionate de profunda lui dezamăgire¹⁰. Ulterior, acesta și-a explicat deprimarea prin faptul că, în urmă cu câțiva ani când regele îi citise fragmente din tratatul cu Puterile Centrale, i se păruse că acesta nu era decât un tratat defensiv. Cum nu-și mai amintea bine textul, nu s-a liniștit decât atunci când, ajuns la Sinaia, i s-a confirmat că tratatul nu ne obliga să participăm la război, în situația în care acesta a fost declanșat de aliații noștri. Și I. G. Duca spune mai departe că nu se îndoiește de sinceritatea lui Take Ionescu, dar atribuie starea de spirit de atunci impresionabilității lui extreme, care îi provoca crize de entuziasm și descurajare, la fel de exagerate¹¹.

Prima întâlnire la Sinaia o are cu primul ministru, care îl aștepta în gară și care-l pune la curent cu ultimele telegrame asupra războiului și cu starea de spirit din țară. Întrebat ce părere are asupra atitudinii pe care ar trebui să o adopte România față de

---

⁶ Xenii 2002, 128.

⁷ Ionescu 1923, 48.

⁸ Ionescu 1923, 41-43.

⁹ Xenii 2002, 127-128.

¹⁰ Duca 1992, 50.

¹¹ Duca 1992, 50.

război, Take Ionescu răspunde că este dator să susțină acțiunea țării sale în orice împrejurări, dar era însă una la care nu s-ar alia niciodată în ceea ce-l privește, oricare ar fi fost soarta războiului, oricare ar fi puterea statelor centrale și slăbiciunea aliaților, „niciodată nu mi-ași da sprijinul la mergerea noastră alături de Austro-Ungaria”¹², liniștindu-l astfel pe I. I. C. Brătianu care se temea de o eventuală dorință de implicare a lui Take Ionescu în război de partea Puterilor Centrale.

La prânz, Take Ionescu este invitat la castelul Peleş, fiind convins că regele avea să-i dea „un asalt în regulă”¹³ pentru a-l converti la ideile sale. În *Amintiri*, Take Ionescu relatează pe larg vizita sa la Peleş din ajunul Consiliului de Coroană. Întrebat de regină ce părere avea despre război, îi răspunde că acesta a fost declanșat de „ultimatumul blestemat” trimis Serbiei de Austria, și care fusese opera maghiarilor sprijiniți de ambasadorul german la Viena, adăugând că o victorie germană ce este echivalentă cu o victorie ungurească, „nu se putea învoi cu nici un preț în păstrarea neatârării României”¹⁴.

Regele, care-l chemase la Peleş cu intenția de a-i obține sprijinul în vederea intrării României în război alături de Puterile Centrale, îi atrage atenția că, în cazul în care România ar intra într-o zi în război, toate tratatele de alianță vor fi date publicității. Take Ionescu îi răspunde: „Da! Sire, dacă după tratatele tălmăcite în mod cinstit am fi îndatorați să ne batem, va trebui să le publicăm, căci mai înainte de orice o națiune trebuie să-și respecte semnătura”¹⁵. Aceste declarații îl conving pe rege că insistența sa este inutilă și, astfel, unul dintre cei mai influenți oameni politici din România s-a putut prezenta la Consiliul de Coroană fără să-și fi luat nici un angajament în prealabil¹⁶.

A doua zi, la 3 august 1914, are loc în sala de muzică a castelului Peleş din Sinaia, Consiliul de Coroană convocat de regele Carol I cu scopul de a fixa atitudinea României față de război. La dezbateri, pe lângă rege și prințul moștenitor Ferdinand au participat membrii guvernului în frunte cu I. I. C. Brătianu, foștii miniștri Theodor Rosetti și P. P. Carp, președintele Camerei Deputaților și șefii partidelor de opoziție, Take Ionescu și Al. Marghiloman însoțiți fiecare de câte doi delegați¹⁷.

Vasile Netea descrie atmosfera de mare încordare în care s-au desfășurat dezbaterile deoarece regele, deschizând ședința, a cerut celor prezenți, invocând tratatul de alianță cu Puterile Centrale și citind telegramele primite în ajun de la împărăția Germaniei și Austro-Ungariei care îi ceruseră îndeplinirea obligațiilor de „aliat” și prieten, să decidă imediata intrare în război a României împotriva Rusiei. Toți cei prezenți au înțeles ce se aștepta de la dâșii dar, cu excepția liderului

---

¹² Ionescu 1919, 97.

¹³ Ionescu 1923, 44, 45.

¹⁴ Ionescu 1923, 45, 46.

¹⁵ Ionescu 1923, 48, 49.

¹⁶ Netea 1983, 323.

¹⁷ Mamina 1997, 30-31.

conservator P. P. Carp care cere pe un ton tăios aplicarea imediată a tratatului, s-au pronunțat pentru neutralitate¹⁸.

Take Ionescu declară, în numele lui și al amicilor săi, că nu este *casus foederis*, situație acceptată și de guvernul austro-ungar care nu ne-a informat asupra intențiilor sale și că acest mod de a proceda ne elibera de orice obligație. Șeful conservatorilor-democrați arată, apoi, că trebuie să se țină cont de sentimentul național, iar atitudinea pe care Austria a avut-o față de noi, mai ales în ultimul timp, ne pune în imposibilitatea să luăm armele alături de ea și, prin urmare, nu vede altă soluție pentru România decât neutralitatea armată¹⁹.

Câteva zile mai târziu, într-un interviu dat la București, Take Ionescu declară că datoria noastră este neutralitatea leală și definitivă. Ulterior, afirmă I. G. Duca, el a căutat să se justifice deoarece considerase neutralitatea definitivă pentru momentul acela, nu pentru totdeauna²⁰. În realitate, era impresionat de victoriile obținute de Germania și nu voia, sub nici un motiv, să meargă la război alături de Puterile Centrale²¹. Foarte curând însă, Take Ionescu părăsește această formulă, a neutralității leale și definitive, angajându-se într-o campanie violentă ce avea ca scop intrarea României în război alături de Antanta, în vederea întregirii naționale. I s-au alăturat spiritele cele mai impunătoare din Partidul Conservator, N. Filipescu, Mihail Cantacuzino, Barbu Delavrancea²² și, împreună, au format o grupare activă denumită Acțiunea Națională ce se pronunța, în reuniuni publice, pentru intrarea României în război împotriva Puterilor Centrale²³. Animat de un înalt spirit patriotic, Take Ionescu a uitat ura imensă ce-l despărțise de N. Filipescu și devine, alături de acesta, unul dintre propagandiștii cei mai zeloși și elocvenți ai intrării în acțiune alături de Antanta.

Partidul Conservator-Democrat urma cu încredere și devotament pe șeful său, asupra căruia importantele evenimente petrecute în politica externă avuseseră o influență covârșitoare. Cucerit integral de lupta pentru realizarea idealului național, Take Ionescu subordonează acesteia orice altă preocupare de politică internă, pe care a neglijat-o până la a o părăsi complet și a-și sacrifica propriul partid²⁴. De altfel, omul politic visa de mult la această zi. În nuvela *Spiritele*, publicată în 1875 în Revista Junimei, se propulsa în anul 3000, când România își redobândise tot teritoriul său natural, ce se întindea de la Tisa până la Mare, și avea un rol însemnat în Confederația Orientului.

---

¹⁸ Netea 1983, 324.

¹⁹ Duca 1992, 59.

²⁰ Duca 1992, 72.

²¹ Bulei 1981, 80.

²² Șeicar 1994, 74.

²³ Pascu 1996, 226.

²⁴ Kirișescu 1989, 133.

Aceasta se întâmplase în virtutea dreptului naționalităților și, apelând la un Tribunal Internațional Suprem, s-a obținut dreptatea fără arme²⁵.

Foarte important este că, ajuns la vârsta maturității, Take Ionescu nu s-a resemnat cu visul. El concepea problema națională ca o parte a mării probleme europene. Deosebit de inteligent, putea să vadă clar sensul forțelor care se ciocneau în marele conflict european și tendințele urmărite de cele două grupări²⁶. Charles Rivet relatează în *Times* că omul politic român avea în vedere două motive pentru care România să se alieze cu Antanta și anume, un interes general, de ordin european și care pentru o națiune mică era o datorie de onoare, o rațiune de a fi deoarece o victorie germană însemna condamnarea națiunilor mici și negarea, pur și simplu, a drepturilor naționalităților. Al doilea motiv era de ordin pur românesc. Nici o națiune, remarcă omul politic, nu se poate afirma fără unitate națională. „Trebuie să fi trăit ca membru al unei națiuni dezmembrate între mai multe state, pentru a cunoaște melancolia sfâșietoare a unei asemenea existențe și în ce măsură aceasta împiedică orice înălțare”²⁷. Așa stând lucrurile, Take Ionescu considera intrarea imediată a României în luptă alături de Antanta ca o datorie față de Europa civilizată care a creat România de astăzi, față de viitorul neamului nostru care vede în războiul prezent o ocazie unică de a aduna în jurul statului român liber toate provinciile aflate sub dominație străină. Dar considera că România ar trebui să se alăture campionilor dreptății și civilizației chiar dacă nu ar avea nimic de revendicat pentru ea²⁸.

După victoria franceză pe Marna și, mai ales, după victoria rusă la Lemberg, în Galiția, opoziția cerea cu insistență declararea războiului împotriva Puterilor Centrale, fiind susținută de presă și de opinia publică. Agitațiile au mers până într-acolo încât s-au făcut combinații variate în vederea succesiunii tronului, Take Ionescu afirmând că a găsit cea mai bună soluție pentru țară: „Să aducem pe tron pe ducele Abruzzi, un principe latin, un om inteligent din lagărul Antantei”²⁹.

Guvernul liberal depune eforturi pentru a menține manifestările opiniei publice în limite rezonabile, compatibile cu starea de neutralitate a țării dar, cu toate acestea, luările de poziție împotriva politicii oficiale, pentru alăturarea la Antantă, devin tot mai puternice. În această acțiune este atrasă și Liga pentru unitatea culturală a românilor, în rândul căreia se aflau mari personalități politice și culturale. La 14/ 27 decembrie 1914,

---

²⁵ Xeni 2002, 14,15.

²⁶ Kirițescu 1989, 129.

²⁷ Ardeleanu *et alii* 1983, vol. I, 556-558 (1914 <noiembrie 23>/decembrie 6, Paris. Telegrama lui Legrand prin care comunică relatarea lui Charles Rivet către ziarul Times privind o convorbire a acestuia cu Take Ionescu).

²⁸ Kirițescu 1989, 129.

²⁹ Duca 1992, 81, 82.

a fost convocat la București un Congres care a ales un nou comitet din care făcea parte, între alții, și Take Ionescu³⁰.

Alături de acțiunile Ligii se situau cele ale Acțiunii Naționale pe care I. G. Duca o considera „ediția întâi și prescurtată a înjghebării ce trebuia pe urmă să se agite sub numele de Federația Unionistă”³¹. Aceasta din urmă se va constitui la 30 septembrie 1915 și va avea ca președinte pe N. Filipescu. Trecând peste avertismentele guvernului, s-au organizat întruniri politice, manifestații și mitinguri populare pe întregul teritoriu al țării³², la care au luat cuvântul mari personalități politice, între care și Take Ionescu. Discursurile sale îndemnau la acțiune împotriva Puterilor Centrale în scopul înfăptuirii unității naționale. Astfel, în discursul rostit la Craiova, la întrunirea Acțiunii Naționale, Take Ionescu spunea că, „noi nu voim numai țară întinsă ci și o națiune mare”, motiv pentru care România trebuie să intre în război „pentru a putea intra pe ușa mare și nu pe din dos”³³.

Într-un alt discurs rostit la Galați, în 19 aprilie 1915, Take Ionescu evidențiază mărirea care-i era destinată generației ce avea să înfăptuiască întregirea națională, generație ce nu avea doar sarcina de a smulge cu sabia hotarele naturale ci și pe aceea de a se transforma pe ea însăși deoarece „nu se face România Mare ca să fie stăpânită cum era România Mică”³⁴, trimitere evidentă la marile reforme ce trebuiau înfăptuite și față de care Take Ionescu și-a schimbat atitudinea în perioada neutralității, acceptând realizarea acestora.

I. G. Duca considera că Take Ionescu era banal în aceste manifestări oratorice deoarece, un om care nu cugetă nu poate fi cu adevărat la înălțime și el ducea o astfel de viață că nu mai avea timp nici măcar să cugete și, prin urmare, discursurile lui se resimțeau de superficialitatea unor improvizări eterne³⁵.

Totuși, în zilele de 16 și 17 decembrie 1915, liderul conservator-democrat rostește un discurs în Camera Deputaților cu prilejul răspunsului la Mesajul Tronului care, potrivit expresiei lui Sterie Diamandi, era „menit ca prin însemnătatea lui istorică să facă epocă în analele oratoriei române”³⁶.

Discursul, cunoscut sub numele de *Politica instinctului național*, fixează în mod magistral care trebuia să fie politica statului român față de război. În fața unei săli arhipline și profund impresionate, Take Ionescu face apologia acestei politici ce avea să

---

³⁰ Duca 1992, 157.

³¹ Duca 1992, 150.

³² Platon 1987, 458.

³³ Ionescu 1919, 12, 13.

³⁴ Ionescu 1919, 25.

³⁵ Duca 1992, 153.

³⁶ Diamandi 1981, 117.

aducă mai târziu realizarea visului de aur al neamului românesc³⁷. Amplul discurs al lui Take Ionescu a impresionat pe deputați și pe toți contemporanii. I. G. Duca susține că „lumea îl aștepta cu înfrigurare” deoarece „Prietenii, ca și ziarele care îi erau favorabile, deja anunțaseră, de câteva zile, că șeful conservatorilor-democrați va rosti cel mai de seamă discurs din toată lunga lui viață politică!”³⁸.

Timp de două zile, în atenția încordată a deputaților și a băncii ministeriale adunate în plenul ei, Take Ionescu, combătând politica lui P. P. Carp care susținea intrarea țării în război alături de Puterile Centrale, a înfățișat cauzele și sensul primului război mondial, atitudinea României față de marea conflagrație, relațiile statului român cu Austro-Ungaria și Rusia³⁹. Afirmând că „mărirea noastră nu se poate face decât pe socoteala Ungariei” iar desfacerea dublei monarhii nu este un lucru atât de simplu, consideră că nu rămân decât două politici: „E politica instinctului națiunii și e politica susținută de d. Carp și de d. Stere”, dar primul lucru care trebuie consultat e instinctul neamului deoarece acesta nu poate fi contestat de nimeni, fiind un drept primordial ca și dreptul la viață⁴⁰.

Era de părere că a sosit ceasul și că sarcina a căzut pe generația din care făcea și el parte, deși era cel mai puțin pregătită pentru o viață eroică, fiind prima generație care a moștenit totul fără să producă. „Și cu toate acestea, d-lor deputați, pe această generație a urzit-o soarta să îndeplinească fapta cea mare. Ea va fi sau gropașa muncii de veacuri sau zămislițoarea unei vremi așa de frumoase încât vedenia ei mă smerește”⁴¹, încheie marele patriot discursul care a provocat un extraordinar entuziasm, a relaxat atmosfera politică arătând, o dată în plus, că opinia publică nu dorea sub nici o formă intrarea în război alături de Puterile Centrale, așa cum o dorea cu ardoare liderul conservator P. P. Carp.

Acesta s-a simțit obligat să răspundă și, într-o replică tăioasă, făcând aluzie la dese schimbări de opinie și de partide ale lui Take Ionescu, îl atacă spunându-i că „Talentul nu justifică toate incarnațiunile, după cum frumusețea nu scuză toate prostituțiunile”⁴².

Activitatea lui Take Ionescu în această perioadă nu s-a limitat doar la discursurile rostite cu diferite ocazii și în diverse localități din țară. Paralel, omul politic a publicat și o serie de articole în ziarele *Ațiunea*, *La Roumanie*, *Epoca*⁴³, dedicate aceluiași țel, urmărind stimularea avântului patriotic al opiniei publice și atragerea acesteia pentru

---

³⁷ Diamandi 1981, 117.

³⁸ Iordache 2001, 212.

³⁹ Xenii 2002, 148, 149.

⁴⁰ Ionescu 1919, 78.

⁴¹ Ionescu 1919, 113, 114.

⁴² Kirițescu 1989, 142.

⁴³ Netea 1983, 330.

triumfarea idealului național. Pulsul opiniei publice a putut fi luat și cu ocazia vizitei generalului francez Pau la București, la începutul lunii februarie 1915, unde a fost primit cu entuziasm de către populația capitalei care a organizat mai multe manifestații de amploare. Pamfil Șeicaru afirmă că este posibil ca emoțiile resimțite în acele momente să-i fi inspirat lui Take Ionescu discursul despre *instinctul național*⁴⁴.

În același timp, opinia publică, presa, personalități politice și culturale franceze, recunoșteau justețea mișcării pentru făurirea unității naționale a românilor. Față de activitatea diferitelor personalități politice, este semnificativ articolul publicat de G. Clemenceau sub titlul *Un grand european*, în care aducea un elogiu deosebit lui Take Ionescu⁴⁵. Omul politic francez, subliniind atitudinea acestuia față de Puterile Centrale, consemna că este „un bărbat care pe drept cuvânt se poate numi european, un mare european, deși este român până în măduva oaselor”, având pentru țara sa „cea mai înaltă și mai legitimă ambiție”⁴⁶.

Implicarea lui Take Ionescu în propaganda proantantistă era, evident, cunoscută și Puterilor Centrale. Astfel, în octombrie 1914, contele Czernin ambasadorul Austro-Ungariei, informa pe ministrul de Externe al dublei monarhii, că situația din România a devenit foarte critică, opinia publică cerând intrarea în război alături de Antanta care promitea satisfacerea revendicărilor naționale ale românilor. Czernin arăta că principala dificultate venea din partea lui Take Ionescu, împotriva acestuia și a partidului său fiind greu de rezistat din cauza numeroșilor partizani pe care-i avea în rândurile poporului⁴⁷.

Într-un raport din 12/ 25 octombrie 1915, I. Lambert, referindu-se la o manifestație la care au participat peste 20.000 de persoane în favoarea intervenției imediate a României alături de Antanta, spune că șefii opoziției au fost primiți de Ferdinand I. Cu acest prilej, Take Ionescu i-a spus suveranului că manifestațiile vor continua, atât în capitală cât și în provincie, și că se va face chiar imposibilul pentru a influența deciziile guvernului⁴⁸.

Atitudinea consecvent proantantistă a lui Take Ionescu și agitațiile politice pe care le-a provocat în perioada neutralității, au determinat fluctuații în relațiile cu șeful guvernului. O perioadă de timp destul de însemnată, Brătianu a întreținut cu acesta relații strânse, comunicându-i stadiul tratativelor și consultându-l, de multe ori, asupra acestora. Pe de altă parte, primul ministru era nemulțumit de agitația antantofilă care îi îngreuna negocierile deoarece, ca urmare a atitudinii lui Take Ionescu și Nicolae Filipescu, Rusia simțea că „ne poate avea mai ieftin” și ne accepta greu condițiile⁴⁹.

---

⁴⁴ Șeicaru 1994, 75.

⁴⁵ Șeicaru 1994, 161.

⁴⁶ Netea 1983, 330.

⁴⁷ Pascu, Marinescu 1980, 198.

⁴⁸ Ardeleanu *et alii* 1983, vol. I, 653.

⁴⁹ Kirițescu 1989, 136.

I. G. Duca evidenția că aliații nu aveau cum să consimtă la cererile guvernului deoarece, de exemplu, când Brătianu cerea Cernăuții, Take Ionescu răspundea că nu ne trebuie pentru că este un oraș evreiesc și că, în locul primului ministru, ar fi fericit să scape de câteva mii de evrei, iar pretenția asupra Banatului o considera o politică absurdă, spunând că nu ne trebuie Banatul întreg, ci doar prietenia sârbilor⁵⁰.

Opoziția antantofilă a cunoscut însă și perioade de calm, așa cum s-a întâmplat după succesele ofensivei Brusilov și cucerirea Cernăuților de către ruși. Știind că primul ministru intrase în faza decisivă a tratativelor care pregăteau intrarea în acțiune alături de puterile Antantei, frunțașii opoziției antantofile își dau seama că se impunea o destindere a luptelor interne, iar atacurile împotriva lui Brătianu își domolesc violența. Take Ionescu cere presei opoziției să înceteze a anunța intrarea în acțiune și să-și orienteze atacurile asupra guvernului pe alte chestiuni, de politică internă, pentru a nu îngreuna situația, „acum când directiva e definitiv hotărâtă”⁵¹.

Declanșarea Primului Război Mondial a întrerupt activitatea de legiferare în problemele electorală și agrară. Guvernul liberal dorea ca Parlamentul să se abțină de la orice dezbateri asupra politicii externe pentru a nu compromite scopul urmărit de putere. Din acest motiv, s-a hotărât ca sesiunea deschisă în 15 noiembrie 1914 să fie scurtă și întretăiată de vacanțe, să nu fie adusă în dezbaterea Parlamentului nici o lege de organizare care ar provoca conflicte între partide și să fie luate în discuție doar proiectele de legi cerute de situația de pregătire a războiului, între care se aflau și creditele necesare armatei, adresând opoziției un apel călduros și stăruitor la liniște și unire⁵².

În ședința Adunării Deputaților din 3 decembrie 1914, în răspunsul la Mesaj, se arăta solidarizarea forțelor națiunii în fața greutăților existente, primul ministru făcând apel la toți să sprijine activitatea guvernului⁵³. La cererea guvernului aderă și Take Ionescu care, potrivit lui I. G. Duca, „prea era om de guvern ca să nu priceapă pericolul unor atari dezbateri în împrejurări grave”. Cu un an înainte și el se aflase la guvern, în condiții identice și, cerând tăcerea opoziției, aceasta i-o acordase fără discuții, astfel că nu era posibil ca atunci să aibă el față de guvern, o altă atitudine⁵⁴.

După opinia șefului conservatorilor-democrați, o altă problemă decât cea externă nu mai exista în acel moment, și considera că „din rezolvarea chestiei externe toate problemele care ne interesau vor fi cu desăvârșire transformate”. De asemenea, el preciza că partidele de opoziție nu erau angajate în răspunderea imediată asupra

---

⁵⁰ Duca 1992, 184.

⁵¹ Kirițescu 1989, 144, 145.

⁵² Duca 1992, 166.

⁵³ Căncea *et alii* 1983, 448.

⁵⁴ Duca 1992, 167.

problemelor majore trebuind, în consecință, să dea dovadă de înțelegere față de sarcinile guvernului, în asemenea împrejurări⁵⁵.

Ulterior, însă, opoziția antantofilă a adresat interpelări primului ministru asupra motivelor pentru care România nu a intervenit în război împotriva Puterilor Centrale, așa cum îi impuneau interesele, în momentele cele mai favorabile. Take Ionescu a adresat și el interpelări în acest sens, dar primul ministru, ca de obicei, prefera să nu dea explicații în legătură cu problemele de politică externă⁵⁶. După refuzul de a-i răspunde la una din aceste interpelări, Take Ionescu rostește, din partea opoziției unioniste, discursul *Politica instinctului național*, în favoarea intrării în război alături de Puterile Antantei.

La 25 martie/ 7 aprilie 1916, Take Ionescu cere în Adunarea Deputaților, în numele opoziției, anchetă parlamentară pentru că prea mari erau nemulțumirile din țară determinate de „suferințele reale ale populației, nu neapărat de agitatori vrășmași ai statului”. Cinci zile mai târziu, își susține propunerea de anchetă parlamentară semnată de 34 de deputați, afirmând că „a lua de la Parlamentul acesta puțința ca să facă și el ancheta, e a zădărnici orice posibilitate de satisfacție sufletească în conștiința națională” care ar fi urmată de scăderea ordinii și încrederii atât de necesare în momentul respectiv⁵⁷.

În această perioadă, încheindu-se tratativele cu puterile Antantei, guvernul român semnează, la 4/ 17 august 1916, Tratatul de alianță și Convenția militară cu Antanta, pe baza cărora armata română începe operațiunile militare împotriva Austro-Ungariei. În dimineața zilei de 14/ 27 august 1916, s-a ținut la Cotroceni istoricul Consiliu de Coroană, convocat de regele Ferdinand I, la care au participat șeful și membrii guvernului, foștii prim-miniștri și șefii partidelor politice din opoziție, Take Ionescu, N. Filipescu, Al. Marghiloman⁵⁸.

Potrivit mărturiei lui Take Ionescu, regele a deschis ședința spunând că a convocat pe mai marii țării nu ca să le ceară sfatul căci hotărârea lui este luată, dar ca să-l sprijine, rugând pe cei care au alte păreri să ia cuvântul și să le spună⁵⁹, referindu-se evident la Carp, Marghiloman și Maiorescu, toți trei fiind împotriva războiului alături de Antanta.

După intervenția primului ministru, care a anunțat că „țara e angajată”⁶⁰, a luat cuvântul Take Ionescu care s-a declarat fericit de cuvintele regelui și l-a asigurat că durerile prin care a trecut vor avea cea mai strălucită compensație în dragostea poporului său, mulțumit că vede realizându-se ceea ce a cerut timp de doi ani de zile, și

---

⁵⁵ Căncea *et alii* 1983, 449.

⁵⁶ Căncea *et alii* 1983, 450.

⁵⁷ Bulei 1981, 284.

⁵⁸ Kirițescu 1989, 201.

⁵⁹ Mamina 1997, 60.

⁶⁰ Netea 1983, 330.

că el va da regelui și guvernului sprijinul deplin și necondiționat⁶¹. Take Ionescu știa că o astfel de împrejurare nu vine decât o singură dată în cursul veacurilor și că ar fi fost o adevărată monstruozitate să se piardă. În replică, P. P. Carp, rămânând ferm pe poziție, spune că e ușor să asiguri coroana de devotament, atunci când aceasta face ce-i ceri⁶².

I. G. Duca este iarăși nemulțumit de prestigiul lui Take Ionescu, căruia nu-i contestă talentul, recunoscând că a fost unul din cei mai mari oratori ai României contemporane, dar că la Cotroceni, ca și la Sinaia, „i-a lipsit și forma și argumentația și accentele care mișcă și rămân”, afirmând că „e curios dar Take Ionescu a fost din toate punctele de vedere de o neînțeleasă banalitate”⁶³.

Momentul intrării României în război coincidea cu marea bătălie de la Verdun, Puterile Centrale fiind obligate să ia trupe de pe acest front pentru a le trimite în ajutorul armatelor austro-ungare care pierduseră o mare parte din Transilvania, ca urmare a ofensivei declanșate de trupele române. Paralel, însă, România era atacată și din sud de armate austro-ungaro-turco-bulgare, aflate sub comanda generalului August von Mackensen, care au provocat o gravă înfrângere armatei române la Turtucaia, la începutul lunii septembrie 1916⁶⁴.

Vestea a fost primită de Take Ionescu ca „o lovitură de trăsnet”, iar celelalte înfrângeri suferite în Transilvania aveau să-l marcheze profund. D. Iancovici care i-a luat un interviu în preajma bătăliei de la Brașov, în urma căreia armata română s-a retras pe crestele Carpaților, relatează că în fața lui se afla „un om buimac, stupefiat, cu gesturi șterse, cu vocea stinsă” despre care a păstrat cea mai dureroasă amintire⁶⁵.

După înfrângerea de la Turtucaia și bombardarea capitalei de către germani, opoziția nu s-a prea manifestat. I. G. Duca afirma că Take Ionescu, singur, se mai mișca puțin, vorbea, comenta, critica, profetiza, însă era foarte impresionat de zeppelinuri și de avioane și de teama lor dormea la Athénée Palace, unde acoperișurile erau din beton armat și siguranța aproape deplină. Lipsa de curaj fizic a fost una din infirmitățile sale și aceasta-i neutraliza acum toată activitatea⁶⁶, era părerea omului politic liberal.

Succesiunea de înfrângeri provoacă suferințe în toată țara dar, totodată, trebuiau luate o serie de măsuri în cazul în care Puterile Centrale vor ocupa capitala. Brătianu stabilise cu Take Ionescu intrarea lui și a amicilor săi în guvern, cei doi, partizani ai aceleași politici trebuind să-și dea mâna în interesul superior al patriei. Deși nu se

---

⁶¹ Netea 1983, 330, 331.

⁶² Mamina 1997, 61.

⁶³ Mamina 1997, 74.

⁶⁴ Xenii 2002, 155.

⁶⁵ Iancovici 2004, 121-123.

⁶⁶ Duca 1992, 30.

stabilise încă data intrării oficiale, Take Ionescu și prietenii săi asistau la ședințele Consiliului de Miniștri⁶⁷.

La sfârșitul lunii noiembrie s-a decis evacuarea armatei și oficialităților la Iași, ca urmare a pierderii bătăliei din jurul capitalei. Take Ionescu, considerat „singurul vinovat de război” de către Puterile Centrale, o părăsise cu șase zile înainte de a fi ocupată. Trupele germane i-au distrus locuința, la numai patru ore după intrarea în capitală, iar feldmareșalul von Mackensen a venit personal să inspecteze „munca” și a fost satisfăcut⁶⁸. Pentru Take Ionescu, ca și pentru ceilalți susținători ai războiului, începe perioada grea a decepțiilor și îngrijorărilor. Solidaritatea lor cu actele guvernului și cu politica Marilor Aliați rămâne însă nezdruccinată⁶⁹.

Deschiderea sesiunii parlamentare 1916-1917, a avut loc în sala Teatrului Național din Iași în prezența regelui și a reginei. Mesajul Tronului a fost prezentat chiar de către rege. În proiectul de răspuns la Mesaj se exprimă satisfacția și mândria pentru vitejia ostașilor români, păstrându-se nestrămutată încrederea în victoria finală⁷⁰.

Paralel cu dezbaterile parlamentare se definitivează și discuțiile în vederea formării unui guvern de colaborare, numit de unii și guvern național⁷¹, discuții purtate de regele Ferdinand I atât cu Take Ionescu cât și cu I. I. C. Brătianu. Cei doi lideri politici au trecut peste tensiunile dintre ei și, la 11/ 24 decembrie 1916, s-a constituit guvernul de colaborare liberalo-conservatoare condus de șeful liberal care deținea și portofoliul Externelor. În acest guvern intrau patru conservatori-democrați și anume Take Ionescu (ministru de stat), D. Greceanu (Lucrări Publice), dr. C. I. Istrati (Industria și Comerț) și M. G. Cantacuzino (Justiție)⁷². Condiția pusă de Take Ionescu pentru acceptarea colaborării cu Brătianu era ca, și la Conferința de pace, cei doi să meargă împreună. Cererea a fost adusă la cunoștință regelui, care l-a autorizat pe șeful liberalilor să-i comunice lui Take Ionescu că dorința sa va fi satisfăcută⁷³.

Ședința Camerei din 14/ 27 decembrie 1916, apreciată de numeroși contemporani ca o ședință istorică, a constituit o remarcabilă manifestare a spiritului de rezistență și solidaritate națională. Discursurile rostite de I. I. C. Brătianu și Take Ionescu se înscriu ca pagini memorabile în anele parlamentare române⁷⁴. În discursul rostit la tribuna Camerei Deputaților, Take Ionescu arată că guvernul național a ieșit spontan dintr-o necesitate națională și, într-un război în care se cer

---

⁶⁷ Duca 1992, 81.

⁶⁸ Iancovici 2004, 123-124.

⁶⁹ Netea 1983, 331-332.

⁷⁰ Căncea *et alii* 1983, 451, 452.

⁷¹ Agrigoroaei 2004, 77.

⁷² Scurtu 2001, 29.

⁷³ Netea 1983, 332.

⁷⁴ Agrigoroaei 2004, 78-79.

atâtea sacrificii națiunii, e „un folos neprețuit ca toată lumea să fie guvernamentală, să nu mai existe împărțire între cei cu guvernul și cei cu opoziția”⁷⁵.

Afirmând că, încă de la declanșarea războiului a acționat pentru angajarea României în război alături de Antanta, ținea să sublinieze că din toată activitatea sa politică, de 32 de ani, poate să pună foc la tot în afară de cei doi ani din timpul neutralității, în care are sentimentul că a slujit din toate puterile interesele națiunii. „Trebuie să spunem tuturor, declara omul politic, că nu a pornit hotărârea noastră dintr-o socoteală materială care poate uneori să greșească, ci a pornit din privirea în față a unor probleme seculare, din supunerea la instinctul național”. Credea în victoria armatei române și a aliaților, așa cum credea în „lumina soarelui”, și își încheia discursul cu convingerea că acestei generații care suferă, îi este rezervat „să scrie epopeea neamului românesc”⁷⁶. I. G. Duca considera discursul necesar pentru afirmarea publică a solidarității, motiv pentru care Take Ionescu trebuia să se facă și el auzit, dar acesta nu a fost nici mișcător ca Iorga, nici interesant ca Brătianu⁷⁷.

Guvernul de colaborare și-a desfășurat activitatea până în ianuarie 1918, cu o întrerupere de 18 zile, provocată de o criză ministerială, la mijlocul lui iulie 1917. Negocierile pentru depășirea ei au fost anevoioase, conservatorii democrați obținând doar câteva concesiile modeste. Take Ionescu, care ceruse cu insistență pentru partidul său Afacerile Externe și Finanțele, nu a primit decât Ministerul Finanțelor încredințat lui N. Titulescu, dar s-a văzut în situația de a i se refuza Ministerul Afacerilor Externe al cărui titular a rămas Brătianu. În schimb, s-a creat pentru Take Ionescu postul de vice-președinte al Consiliului de Miniștri, care nu existase până atunci, dar nu i s-a atribuit și portofoliul⁷⁸.

Activitatea guvernului s-a desfășurat în condițiile dificile generate de război și de ocuparea unei mari părți a teritoriului țării de către germani. Paralel cu măsurile adoptate în vederea refacerii potențialului combativ al armatei⁷⁹ și ameliorării situației populației din Moldova, efortul s-a concentrat asupra problemei agrare. Atât regele cât și guvernul au făcut promisiuni cu privire la împrumutarea care urma să fie efectuată la sfârșitul războiului, o dată cu modificarea legii electorale⁸⁰.

În acest sens, Ferdinand I, pentru a întări morala trupelor, adresează o proclamație, în ziua de 5 aprilie 1917, ostașilor Armatei a doua prin care promite o

---

⁷⁵ Ionescu 1919, 141.

⁷⁶ Ionescu 1919, 141, 142, 144, 145.

⁷⁷ Duca 1992, 130-131.

⁷⁸ Ardeleanu *et alii* 1983, vol. II, 919 (1917 iulie <17>/30, Iași. Raportul însărcinatului cu Afaceri al Elveției în România, Gustav Boissier, către consilierul federal la Departamentul politic al Ministerului Afacerilor Externe al Elveției, dr. Alphons Dunant).

⁷⁹ Pascu 1996, 143.

⁸⁰ Platon 1987, 474.

masivă împroprietărire cu pământ și o mai largă participare a cetățenilor la viața publică⁸¹. Proclamația regelui, impulsivă și de posibilele repercusiuni ale revoluției ruse din martie 1917 asupra soldaților și țăranilor români⁸², a fost primită cu ostilitate de conservatori, inclusiv de conservatorii democrați din guvern. Aceștia apreciau că regele nu avea dreptul constituțional de a se adresa țărănimii, fără aprobarea prealabilă a guvernului, Take Ionescu suspectându-l pe Ferdinand I că s-a înțeles cu Brătianu în această problemă iar el, ministru de stat, a fost ocolit și pus în fața faptului împlinit⁸³.

Liderul conservator-democrat era nemulțumit, mai cu seamă din acest motiv, pentru că nu se mai împotriva atât de mult reformelor. În aceeași ședință a Camerei, din 14/ 27 decembrie 1916, spunea că înainte de intrarea României în război, de acord și cu Nicolae Filipescu, s-a admis în comitetul Partidului Conservator că, în situația unei României întregite se impuneau „o largă reformă agrară” și o „democratică întindere a dreptului de vot”⁸⁴.

Cu timpul, takșiții au acceptat și ei ideea de a se trece la înfăptuirea reformelor prin modificarea Constituției. Între cele două partide care alcătuiau guvernul de uniune națională – cum afirma Take Ionescu – avusese loc o înțelegere, cel puțin în „punctele esențiale”. În baza acesteia, s-a alcătuit o comisie de reformă compusă atât din liberali cât și din conservatori, redactându-se un proiect publicat în mai 1917, în ziarul *Acțiunea română* din Iași⁸⁵. Prin urmare, Take Ionescu susține adoptarea reformelor și în Parlamentul de la Iași, declarând că acestea nu erau numai rezultatul unei colaborări guvernamentale, cât al simțului politic al poporului român care l-a ajutat să supraviețuiască tuturor greutăților trecutului⁸⁶.

Atât în Cameră cât și în Senat, la 5 mai 1917, susținut insistent de Take Ionescu, I. I. C. Brătianu cerea ca, alături de votul universal și expropriere, să se soluționeze și chestiunea evreiască. Criticând sever pe Take Ionescu, care i se părea că merge împotriva sentimentelor întregii țări, pentru că ar urmări abolirea măsurilor „de ocrotire a elementului românesc împotriva jidanilor”, A. C. Cuza cerea să nu se adopte nici o măsură cu privire la evrei, întrucât Corpurile Legiuitoare nu erau împuternicite în această privință⁸⁷.

Paralel, armata română, reorganizată și dotată cu armament performant, cu noi cantități de muniție trimise de Franța și Anglia și sprijinită de forțele rusești, își regăsește vechiul elan. Intrarea Statelor Unite în război (6 aprilie 1917) va face să sporească și mai

---

⁸¹ Scurtu 2001, 37.

⁸² Bărbulescu *et alii* 2002, 337.

⁸³ Bărbulescu *et alii* 2002, 338.

⁸⁴ Ionescu 1919, 141-142.

⁸⁵ Stan 1995, 338.

⁸⁶ Căncea *et alii* 1983, 463.

⁸⁷ Stan 1995, 352; 353.

mult încrederea în victoria Aliaților, stârnind un puternic ecou în cercurile opiniei publice românești. Referitor la acest eveniment, Take Ionescu făcea o declarație în care arăta că gestul S.U.A. avea „o importanță ce s-ar putea cu greu exagera”, constituind „o schimbare radicală în politica generală, care, din europeană devine mondială”⁸⁸.

Războiul s-a reluat cu înverșunare pe frontul din Moldova, în vara anului 1917 când armata română a obținut victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, oprind astfel înaintarea armatelor Puterilor Centrale. Dar, spre sfârșitul verii, s-a ivit un nou pericol, ca urmare a evenimentelor revoluționare din Rusia, care amenințau să dezorganizeze frontul de luptă și să submineze stabilitatea socială și politică din Moldova. Ajunși la putere, comuniștii ruși s-au pronunțat pentru o grabnică încheiere a păcii separate între Rusia și Puterile Centrale. Din nefericire, frontul din Moldova era strâns legat de frontul răsăritean unde trupele rusești, aflate în plină descompunere, părăseau câmpul de luptă, fapt care permitea înaintarea rapidă a Puterilor Centrale pe teritoriul fostului Imperiu Țarist. Armata română, amenințată cu încercuirea, era totodată lipsită de posibilitatea de a se aproviziona cu muniții, piese de schimb, armament, medicamente⁸⁹.

În aceste condiții, România nu mai putea continua lupta, cu toate presiunile exercitate de Antanta și de S.U.A. Generalul Al. Averescu nota, la 23 decembrie 1917 că, chiar și oameni de stat români credeau că dacă nu am face și ultimul sacrificiu, am pierde drepturile câștigate prin sacrificiile anterioare. Afirmatia lui Averescu era o aluzie evidentă la poziția lui Take Ionescu care pleda pentru fidelitate „până la ultima extremitate”⁹⁰.

La 24 decembrie 1917 Take Ionescu, hotărât să nu accepte armistițiul, adresează regelui un memoriu semnat și de ceilalți miniștri conservatori prin care își exprimă punctul de vedere: „Pentru jertfele consimțite de poporul nostru suntem datori să păstrăm întreaga noastră creanță față de aliați. Ea ne va fi armă puternică la Conferința păcii, să discute acolo chestiunea unității naționale și să păstreze intact angajamentul aliaților față de el”⁹¹. Ulterior, într-o telegramă adresată ziarului *Le Petit Parisien*, Take Ionescu declara că se va merge chiar până în Siberia pentru a menține fidelitatea față de Antanta⁹².

Take Ionescu susținea continuarea luptei de către armata română chiar dacă era convins că rușii și ucrainenii vor semna pacea separată. După propriile afirmații, el telegrafiasc cu mai bine de trei luni în urmă lui Lloyd George că rușii nu se vor mai bate și, în consecință, aliații vor trebui să se organizeze ca și când aceștia nu ar exista iar în cazul în care nu erau destul de puternici pentru a lupta singuri, trebuiau să negocieze pentru o pace în detrimentul rușilor cât mai era timp⁹³.

⁸⁸ Rangheț 1975, 29.

⁸⁹ Agrigoroaei 2004, 118.

⁹⁰ Rangheț 1975, 69.

⁹¹ Netea 1983, 335.

⁹² Rangheț 1975, 72.

⁹³ Ardeleanu *et alii* 1983, vol. II, 1047.

Gravele tulburări provocate de soldații ruși care părăsiseră frontul au determinat ședința Consiliului de Miniștri, din noaptea de 21-22 decembrie 1917, cu participarea și a generalului Prezan, care a hotărât dezarmarea trupelor rusești. Deși Take Ionescu, împreună cu alți trei colaboratori, s-a împotrivit amenințând cu demisia, trupele rusești au fost dezarmate⁹⁴. Faptul l-a nemulțumit profund pe Lenin care cere, printr-o notă adresată guvernului român la 3/ 16 ianuarie 1918, să pedepsească pe cei vinovați de acțiuni împotriva armatelor ruse, în termen de 24 de ore, amenințând cu ruperea relațiilor între cele două țări. Evident că Germania și Austro-Ungaria profită de situație și adresează guvernului român, la 23 ianuarie/ 5 februarie, un ultimatum cerându-i să-și lămurească poziția în termen de patru zile⁹⁵.

În guvernul I. I. C. Brătianu – Take Ionescu existau disensiuni cu privire la atitudinea politică și militară de adoptat. În contradicție cu cel dintâi, care propunea o încetare temporară a ostilităților și formarea unui alt guvern în încercarea de tergiversare a capitulării și păcii cerute de Puterile Centrale, Take Ionescu se pronunța pentru o rezistență sinucigașă între Prut și Siret, într-un spațiu numit „triunghiul morții”⁹⁶.

Pentru a se lua o hotărâre, a fost convocată o ședință a Consiliului de Miniștri la 26 ianuarie/ 8 februarie 1918, prilej cu care Take Ionescu își susține punctul de vedere, respingând categoric propunerea de a angaja tratative cu dușmanul, atâta timp cât Aliții continuau războiul iar România era legată prin tratat cu ei. Hotărându-se totuși începerea tratatelor, la sfârșitul ședinței, Take Ionescu și ceilalți conservatori-democrați din guvern, demisionează. Demisia acestora a provocat căderea cabinetului de colaborare, I. I. C. Brătianu prezentându-și demisia în aceeași zi⁹⁷.

Adaptarea punctului de vedere la noile împrejurări era cerută și de generalul Al. Averescu care, la 29 ianuarie/ 11 februarie 1918, este investit cu funcția de șef al guvernului și împuternicit să înceapă negocieri de pace. După primele contacte cu reprezentanții Puterilor Centrale, aflându-se duritatea condițiilor de pace ale acestora, s-au ținut trei Consilii de Coroană la care Take Ionescu s-a dovedit și mai potrivnic decât anterior⁹⁸.

În primul Consiliu de Coroană din 4/ 17 februarie 1918, Take Ionescu se menține ferm pe poziție, declarând că în nici un caz nu acceptă pacea separată, conservatorii retrăgându-se din guvern tocmai pentru că s-a hotărât să se înceapă tratativele de pace. Declarându-se pentru rezistență care să scape ființa statului cere ca regele, guvernul, parlamentul și o parte a armatei să treacă spre Rusia răsăriteană. Se împotrivesc păcii separate, deoarece dorește să-și păstreze drepturile față de aliați,

---

⁹⁴ Agrigoroaei 2004, 121.

⁹⁵ Scurtu 2001, 45.

⁹⁶ Stan 1995, 357.

⁹⁷ Netea 1983, 335-336.

⁹⁸ Netea 1983, 336.

dar este convins că aceasta se va încheia și, desigur, în „condițiuni foarte rele, căci aceasta era prevăzut de la început”⁹⁹.

Constantin Argetoianu susține însă că Take Ionescu nu a spus nimic în Consiliul de Coroană: „Eu n-am nici o părere, toate soluțiunile sunt rele” și că soluția rezistenței cu orice preț, cu sau fără succes, cu sau fără plecare în Rusia, dar rezistență până la înfrângerea totală era dată de Mișu Cantacuzino¹⁰⁰. În cel de-al doilea Consiliu de Coroană din 18 februarie, Take Ionescu se împotrivesc chemării la guvern a celor de la București, deoarece nu mai era posibilă obținerea unor condiții mai bune, după ce guvernul român le-a primit pe cele deja formulate de germani¹⁰¹. Iar la ultimul declară că, o dată ce s-a apucat pe calea tratării păcii, nu are nimeni de ce să se mire că mereu se impun condiții noi și grele. Considera chemarea la guvern a celor de la București inutilă, deoarece condițiile vor rămâne aproximativ aceleași, dar și periculoasă fiindcă va da lumii impresia că România trece de partea inamicului¹⁰².

Take Ionescu, profund deprimat, spunea lui C. Argetoianu că nu mai avea nimic de făcut în țară, căci nu mai deținea nimic și nu știa din ce o să trăiască. Își pierduse orice speranță și considera că totul s-a sfârșit, nemții câștigând războiul. Argetoianu ajunge la concluzia că se spulberau astfel legendele despre Take Ionescu, „luptătorul fără de pată care n-a șovăit nici o clipă în încrederea sa față de victoria aliaților”¹⁰³. Consecvent cu atitudinea sa din tot timpul războiului, Take Ionescu a refuzat să recunoască pacea separată încheiată de noul guvern Marghiloman, format la 5/ 18 martie 1918, căruia Germania și Austro-Ungaria i-au impus expulzarea lui din țară. Al. Marghiloman a cerut ca, nu numai Take Ionescu dar și I. I. C. Brătianu, împreună cu adepții lor să plece.

Take Ionescu se hotărâse însă să părăsească țara cu mult înainte de aceasta. La rugămintea sa, C. Argetoianu, ministru în guvernul Averescu, a obținut acordul de principiu al austro-germanilor care se arătaseră dispuși, din primul moment, să faciliteze exodul românilor spre Elveția și Franța, în speranța că vor pleca cât mai mulți. Au fost dezamăgiți, însă, când au primit lista cu doar 16 persoane și au văzut că, în afară de Take Ionescu, dr. Cantacuzino și de Titulescu, ceilalți nu prezentau vreo importanță politică¹⁰⁴. Argetoianu afirma că a întâmpinat mai multe greutăți ce l-ar fi putut determina să renunțe, însă voia să termine cu cinste o însărcinare pe care și-o luase și, apoi, îi „era prea milă de bietul Take” ca să-l lase pe mâinile lui Marghiloman¹⁰⁵.

---

⁹⁹ Mamina 1997, 96-97.

¹⁰⁰ Mamina 1997, 99-100.

¹⁰¹ Mamina 1997, 103-104.

¹⁰² Mamina 1997, 110.

¹⁰³ Iordache 2001, 245-246.

¹⁰⁴ Argetoianu 1995, 31, 32.

¹⁰⁵ Argetoianu 1995, 34.

În cele din urmă, nemții le-au înlesnit trecerea prin Austro-Ungaria și prin Germania, organizând un tren special, „trenul lui Take Ionescu”, pentru personalitățile românești indezirabile. Gările prin care trecea trenul erau pustii, din ordinul germanilor, „ca nu cumva să se facă o manifestație ostilă lui Take Ionescu”, urmărindu-se de fapt preîntâmpinarea oricărei manifestații de simpatie pentru omul politic¹⁰⁶. Cu toate acestea, nu au lipsit incidentele. În gara Ploiești, un grup de agitatori au aruncat cu ouă stricate în tren, iar în gara Vârciorova soldații germani l-au lovit pe consilierul român de la legația din Berna, pe care-l confundaseră cu Take Ionescu¹⁰⁷.

Germanii acceptaseră plecarea oamenilor politici, deși nu se îndoiseră o singură clipă că, odată ajunși la Paris, aceștia vor întreprinde o puternică propagandă în favoarea României, demascând clauzele atât de grele și de nedrepte ale pretinsului tratat de pace. Dacă ar fi rămas în România, Take Ionescu nu ar fi avut mijloacele de a influența opinia publică, nici în Parlament și nici în presă sau reuniuni care erau total interzise. În timp ce în Franța și în Anglia, cu ajutorul numeroșilor săi prieteni, omul politic român a desfășurat o activitate intensă, pentru a-i lămuri pe oamenii de stat care trebuiau să hotărască la sfârșitul războiului, în privința drepturilor românilor¹⁰⁸.

Pacea separată ne crease în străinătate o atmosferă defavorabilă, speculată mai cu seamă de unguri. Existau persoane care credeau în necesitatea menținerii Austro-Ungariei, ca să nu se balcanizeze centrul Europei, prin dezmembrarea acesteia. Aliații erau porniți împotriva României, mergând până într-acolo încât îl suspectau pe Ionel Brătianu, iar acțiunea politică în străinătate era atât de prost organizată, încât ambasadorul S.U.A. la Paris, statul care avea să joace un rol atât de important la Conferința păcii, habar nu avea că românii revendicau Transilvania¹⁰⁹.

Prima preocupare a lui Take Ionescu, ajuns la Paris la 22 iulie 1918, unde era așteptat cu mare interes deoarece ziarele franceze anunțaseră sosirea lui¹¹⁰, a fost de a risipi falsa atmosferă creată României și de a demonstra că situația dificilă în care se afla țara în urma păcii separate de la București nu reprezenta, în nici un fel, voința poporului român. Asaltat de ziariști încă de la sosire, le cere acestora să nu confunde națiunea română cu „un pumn de indivizi” care execută ordinul germanilor¹¹¹.

Sosirea lui Take Ionescu la Paris a dat un puternic impuls propagandei pentru cauza națională, prin contribuția adusă la organizarea emigrației românești. Evenimentul cel mai important l-a reprezentat constituirea Consiliului Național al Unității Române (C.N.U.R.), avându-l ca președinte pe Take Ionescu și din care făceau

---

¹⁰⁶ Argetoianu 1995, 35.

¹⁰⁷ Iancovici 2004, 140.

¹⁰⁸ Șeicaru 1994, 343.

¹⁰⁹ Diamandi 1981, 128.

¹¹⁰ Xenii 2002, 176.

¹¹¹ Adăniloiaie *et alii* 1985, 248.

parte reprezentanți ai românilor din toate provinciile¹¹², recunoscut de Aliți ca reprezentant al intereselor tuturor românilor.

O dovadă în acest sens o constituie și mesajul, trimis la 6 noiembrie 1918 de secretarul de stat american Robert Lansing lui Take Ionescu, în care se menționa că guvernul Statelor Unite simpatizează adânc cu spiritul de unitate națională și cu aspirațiile românilor de pretutindeni, iar la momentul potrivit își va folosi influența sa „ca justele drepturi politice și teritoriale ale neamului românesc să fie obținute și asigurate față de orice năvălire străină”¹¹³.

Pentru a fi recunoscut de către Marea Britanie, Take Ionescu trimite o scrisoare lui Arthur James Balfour, în care îl informează de înființarea, sub președinția sa, a Consiliului Național al Unității Române. În răspunsul său din 11 noiembrie, ministrul de Externe britanic, manifestându-și simpatia față de Take Ionescu, care nu și-a pierdut niciodată credința în „triumful final al aspirațiilor juste ale poporului român”, îl roagă să asigure Consiliul de întreaga lui simpatie și de sprijinul său pentru menținerea și dezvoltarea relațiilor de „călduroasă amicitie a Marii Britanii cu România, ale cărei eforturi și suferințe pentru cauza comună sunt atât de profund apreciate în această țară”¹¹⁴.

În numele guvernului francez, S. Pichon se adresa, la 12 octombrie, președintelui Consiliului, Take Ionescu, în aceeași termeni. Amintind de aspirațiile seculare spre libertate și spre unire a tuturor românilor, Pichon sublinia că, „în momentul când victoriile armatelor aliate anunță triumful apropiat al principiilor de dreptate ce vor asigura eliberarea și recunoașterea României, cei care ca și d-voastră nu au disperat niciodată”, „vor pregăti împreună cu noi, într-o colaborare credincioasă un viitor din care cele două țări ale noastre vor ieși mai strâns unite prin încercările comune”¹¹⁵.

Paralel cu activitatea desfășurată în Franța, Take Ionescu a fost permanent preocupat și de obținerea sprijinului Angliei unde se bucura, alături de N. Titulescu, de o deosebită apreciere. Intervențiile celor doi oameni politici au fost hotărâtoare asupra unora din deciziile luate de Marea Britanie asupra configurației teritoriale a României Mari¹¹⁶.

La aceasta a contribuit și vizita efectuată de Take Ionescu și N. Titulescu la Londra, la începutul lui august 1918, și care a avut drept efect creșterea interesului cercurilor politice engleze pentru România. Take Ionescu, într-un amplu interviu acordat presei engleze asupra situației României în urma păcii de la București și a aspirațiilor românilor din Transilvania, combate poziția lordului Robert Cecil care,

¹¹² Netea 1983, 341.

¹¹³ Moisuc (coord.) 1977, 19; vezi și Rangheț 1975, 147.

¹¹⁴ Deac 1989, 263.

¹¹⁵ Ardeleanu *et alii* 1983, vol. II, 1157 (1918 <sept. 29>/ oct. 12, Paris, Scrisoarea ministrului de Externe al Republicii Franceze, Stephen Pichon).

¹¹⁶ Dobrinescu 1991, 15.

într-un alt interviu, se pronunțase pentru menținerea integrității Austro-Ungariei¹¹⁷. După vizita în Anglia, Take Ionescu declara, la 15 august, că era mulțumit deoarece în această țară a pătruns ideea înlocuirii Austro-Ungariei cu state naționale independente, adăugând că a găsit acolo „o mare simpatie pentru România și o apreciere exactă nu numai a suferințelor ei nemeritate dar, de asemenea, a părții pe care a luat-o în opera comună”¹¹⁸.

O altă problemă care i-a preocupat pe oamenii politici români, din țară și din străinătate, era planul de federalizare al Monarhiei Austro-Ungare, care se prăbușea sub loviturile popoarelor asuprite. Față de această formulă, Take Ionescu și-a exprimat convingerea în fața lui Aristide Briand că Austro-Ungaria este sfâșiată și că este prea târziu să fie transformată în confederație, deoarece naționalitățile care o compun nu doresc aceasta¹¹⁹. În aceeași adunare în care se afla el și Briand, cineva i-a replicat că este o copilărie să crezi că Imperiul Austro-Ungar ar putea fi suprimat după o existență de șase secole. Take Ionescu i-a relatat că, încă din noiembrie 1913, pe când se afla împreună cu von Wagenheim ambasadorul Germaniei la Constantinopol, la Gièrs ambasadorul Rusiei, cel dintâi i-a spus: „Uite, Omul bolnav, Turcul, o să fie tot pe locul ăsta, când Austro-Ungaria nu va fi rămas decât o amintire istorică”¹²⁰.

Între timp, armatele Antantei au obținut victorii importante, care au dus la înfrângerea Puterilor Centrale. În România, guvernul Marghiloman a căzut îndată ce s-a aflat de prăbușirea Germaniei. Coandă, succesorul lui Marghiloman, nu este un om politic și nu are partid. Aparent, el este menit să deschidă drumurile lui Brătianu care, conform unei telegrame cifrate adresată lui Take Ionescu, n-ar întârzia să fie adus la putere de majoritatea țării¹²¹. S-a recurs la această soluție deoarece nu era posibilă venirea imediată a liberalilor la putere, dar nici a conservatorilor. Partidul Conservator condus de Al. Marghiloman tocmai își dăduse demisia, iar Partidul Conservator-Democrat nu mai reprezenta în 1918, „decât o epavă a trecutului, abandonată până și de conducătorul ei, care-și mutase sediul și statul major la Paris și-și tăia aproape toate legăturile cu țara. Un guvern Take Ionescu n-ar fi părut nimănui un guvern serios, un guvern capabil să înfrunte curentele interne care-și făceau drum”¹²². Din nefericire pentru conservatori, el se gândea numai la negocierile de pace la care ținea foarte mult să participe și în care s-a amestecat chiar fără să fie autorizat. Take Ionescu, relatează

---

¹¹⁷ Pascu, Marinescu 1980, 263.

¹¹⁸ Adăniloiaie *et alii* 1985, 249.

¹¹⁹ Campus 1993, 24-25.

¹²⁰ În secolul XIX, cancelariile europene au denumit Turcia drept „Omul bolnav al Europei” (Ionescu 1923, 114).

¹²¹ Ardeleanu *et alii* 1983, vol. II, 1157 (1918 <octombrie 30>/ noiembrie 12, Paris. Raportul lui G. Héstroy către P. Hymans).

¹²² Argetoianu 1995, 162.

C. Argetoianu, și-a dat seama că „roata se învârtise din nou în favoarea lui Brătianu” și că tot ce-și dorea el acum, era un loc lângă acesta în guvernul viitor și în delegația ce va participa la negocierile de pace de la Paris¹²³.

După căderea guvernului Marghiloman, conservatorii doreau să realizeze un cartel electoral cu Liga Poporului condusă de Al. Averescu. Generalul dorea cartelul, dar împreună și cu Take Ionescu pe care-l considera „o mare inteligență și o mare experiență”, afirmații cu care C. Argetoianu nu era de acord, acesta considerându-l, dimpotrivă, „un mare șmecher și un spirit șovăielnic”¹²⁴. Conservatorii erau convingși că singura posibilitate de a scăpa de I. I. C. Brătianu era să prezinte regelui o formulă Averescu – Take Ionescu, în care primul ar fi reprezentat garanția liniștii interne, iar cel de-al doilea cele mai avantajoase condiții de pace la Paris¹²⁵.

Toate încercările în vederea alcătuirii unui guvern de către conservatori s-au dovedit însă inutile pentru că, la 29 noiembrie/ 12 decembrie, regele l-a însărcinat cu formarea guvernului pe liderul Partidului Național Liberal. Acestuia i s-a reproșat de către alte partide că în momentul actual, în care România sărbătorește unirea tuturor provinciilor, este format numai din membri ai Partidului Liberal, în loc să se constituie un mare guvern național¹²⁶.

I. I. C. Brătianu ar fi dorit o colaborare la guvern cu Take Ionescu, om politic ce avea numeroase relații în cercurile politice și diplomatice din Occident precum și în redacțiile unor importante ziare franceze și engleze, tocmai ce îi lipsea lui în mare măsură. Take Ionescu, sfătuit și de Nicolae Titulescu, refuză. I. G. Duca apreciază refuzul lui drept o mare eroare politică, deoarece însuși regele îl solicitase în acest sens și, prin atitudinea sa, el a făcut un rău țării și o mare greșală carierei sale politice¹²⁷.

Din alte surse, reiese că Take Ionescu a cerut regelui printr-un memoriu să formeze un guvern de concentrare națională care să reprezinte România la Conferința de pace, în care să fie incluse toate grupările politice, precum și reprezentanții românilor din provinciile unite în 1918 cu Vechiul Regat¹²⁸. Dar Brătianu, stăpânit de marea lui ambiție, nu a dorit să-l aibă alături, ca al doilea delegat, pe Take Ionescu ale cărui relații întinse în lumea internațională i-ar fi fost de cel mai mare folos. El a crezut că abilitatea sa politică va fi suficientă pentru a obține recunoașterea drepturilor României¹²⁹. Așa se face că la Conferința de pace care și-a deschis lucrările la

---

¹²³ Argetoianu 1995, 172.

¹²⁴ Argetoianu 1995, 173.

¹²⁵ Argetoianu 1995, 176.

¹²⁶ Ardeleanu *et alii* 1986, 98.

¹²⁷ Iordache 2001, 253-254.

¹²⁸ Netea 1983, 343.

¹²⁹ Constantiniu 2002, 289.

18 ianuarie 1919 la Paris, din delegația lui I. I. C. Brătianu nu făcea parte și Take Ionescu, deși acesta se afla în capitala Franței.

Bazele pe care urma să se discute la Conferința de pace cu delegația României fuseseră sintetizate în decembrie 1918 de *Foreign Office*, într-o telegramă adresată lui G. Barclay. Astfel, se considera că prin încheierea păcii separate, România nu se mai putea considera legată prin tratatul din 1916 de puterile Antantei¹³⁰. Pe aceeași poziție se situa și René Ristelhueber, care arăta că românilor li se putea reproșa faptul că prin semnarea păcii separate, indiferent cât ar fi fost de inevitabilă, țara lor nu a respectat angajamentele pe care și le-a luat prin Tratatul cu Antanta¹³¹.

Take Ionescu a înțeles foarte bine această atitudine a Marilor Puteri la Conferință și, prin urmare, a adoptat o atitudine mult mai flexibilă în problema granițelor, diferită de cea a șefului delegației române care, dând dovadă de intransigență, cerea aplicarea strictă a tratatului de alianță ceea ce indispucea pe majoritatea delegațiilor la Conferința păcii¹³².

Divergențele dintre cei doi oameni politici români erau cel mai bine ilustrate în problema Banatului, revendicat în întregime de I. I. C. Brătianu, dar numai pe jumătate de Take Ionescu, care susținea că a reclama Banatul este o încercare zadarnică și că putem risca să pierdem și ce am putea salva, deoarece englezii și americanii erau de partea sârbilor¹³³, care s-au aflat din primul moment și fără întrerupere în război.

Însuși I. I. C. Brătianu îl acuza pe Take Ionescu că, pentru a încheia alianța cu Serbia acceptase, încă înainte de încheierea păcii, principiul împărțirii Banatului cu această țară, care ne fusese acordat integral prin tratatul din 1916, adăugând că atitudinea lui „prea mlădioasă” i-a creat dificultăți în lupta sa pentru Banat. Raoul Bossy, șef de cabinet al lui Take Ionescu, considera că acesta ar fi fost motivul pentru care Brătianu a refuzat să-l accepte ca membru al delegației pe Take Ionescu¹³⁴.

Florin Constantiniu afirmă că atitudinea lui Take Ionescu în problema Banatului sârbesc dovedește superioritatea politico-diplomatică a acestuia față de I. I. C. Brătianu. Take Ionescu a înțeles că având frontiere cu trei state ostile, Rusia sovietică, Ungaria și Bulgaria, România nu avea nici un interes să mai aibă un vecin nemulțumit. Din acest

---

¹³⁰ Ardeleanu *et alii* 1983, vol. II, 1310-1311 (1918 decembrie, <Londra>. Telegrama adresată de Foreign Office lui G. Barclay, privind concluziile lor cu privire la dezideratele delegației române la Conferința de pace).

¹³¹ Rangheț 1975, 173.

¹³² Rangheț 1975, 174, 175.

¹³³ Lungu, Grigore 2001, 110-111 (1919 februarie 20, Paris. Scrisoarea lui Alexandru Vaida-Voievod către Iuliu Maniu).

¹³⁴ Bossy 1993, 44.

motiv, fără nici o împuternicire oficială, el a declarat primului ministru sârb Nikola Pašić că România renunță la Banatul sârbesc¹³⁵.

Dimpotrivă, Anastasie Iordache consideră că Take Ionescu era incapabil de a-și identifica și analiza greșelile, ceea ce constituia o gravă defecțiune a concepțiilor și raționamentelor unei minți atât de strălucite ca a sa. Afirmând că acesta nu învățase nimic din eșecurile repetate ale carierei sale și, atribuind lui Brătianu toate erorile cauzate de procedurile incorecte din partea sa în demersurile diplomatice, deranja și acum, ca și în perioada neutralității, tratativele diplomatice ale primului ministru¹³⁶.

Pe o poziție mediană se plasează I. Ciupercă, ce înclină să creadă că „și Brătianu și Take Ionescu au resimțit deopotrivă presiunea marilor puteri și inconvenientul statutului de țară cu interese particulare. Ambii au gândit la posibilitatea unirii eforturilor țărilor mici din Europa centrală și de sud-est, în direcția realizării unui grup de țări cu valoare de mare putere. Metodele folosite și mai ales maniera identificării cu interesul național în context european erau diferite”¹³⁷.

În afară de problema Banatului, delegația României la Conferința de Pace se confrunta cu multe alte atitudini și prevederi, generate de interese diverse, ce încălcau independența și suveranitatea națională. Între acestea, alături de problema minorităților și a tranzitului, se număra și problema petrolului, Take Ionescu afirmând, referitor la diferendele dintre România și Marile Puteri, că atmosfera nefavorabilă creată țării era determinată „de câteva emanațiuni de petrol”¹³⁸. Astfel că, imediat după semnarea Tratatului de la Versailles, delegația română a părăsit lucrările Conferinței, refuzând să semneze Tratatul cu Austria.

Părăsirea conferinței de către primul ministru ridica și problema demisiei guvernului liberal. În eventualitatea retragerii, partidele de opoziție nu considerau totuși că vor primi puterea, fiind cunoscută repulsia regelui față de Take Ionescu la care se adăuga și faptul că acesta nu ar putea governa fără concursul lui Al. Averescu, a cărui ostilitate față de Coroană era notorie¹³⁹.

Iminenta schimbare de guvern în România era o certitudine și pentru englezi, Herbert Locke fiind convins că „guvernul Brătianu are soarta pecetluită”, dar nu se știe cum se va întâmpla acest lucru. Era de părere însă că „Brătianu se va retrage pe ușa din spate și va reintra, la scurt timp, pe ușa din față”, lăsând pe Coandă sau un alt personaj similar, intermediar. Afirmă că era posibil, totuși, și un guvern corespunzător format din

---

¹³⁵ Constantiniu 2002, 289.

¹³⁶ Iordache 2001, 258.

¹³⁷ Ciupercă 1987, 173.

¹³⁸ Bold, Ciupercă 2001.

¹³⁹ Ardeleanu *et alii* 1986, 384 (Raport al ministrului plenipotențiar al Franței în România, de Beaupoil de Saint-Aulaire, către ministrul Afacerilor Externe al Franței Stephen Jean-Marie Pichon).

ardeleni, Take Ionescu și generalul Averescu, dar el mai curând l-ar vedea la putere pe Marghiloman și susținătorii lui, decât un guvern Brătianu¹⁴⁰.

Alexandru Averescu era interesat în sporirea influenței și obținerea puterii și, astfel, s-a apropiat de Take Ionescu, ce se întorsese de la Paris la 25 iunie 1919, pe care îl considera „mentorul” său. Șeful Ligii Poporului urmărea, între altele, să slăbească coaliția liberalo-conservatoare ce funcționase în anii 1916-1918, dar și să se reabiliteze în fața Antantei care nu-l agreea din cauza semnării preliminarilor păcii de la Buftea¹⁴¹. La rândul său, Take Ionescu a acceptat tratativele cu Al. Averescu deoarece, așa cum afirma C. Argetoianu, când s-a întors în țară „n-a găsit sprijin nici sus, nici jos. Sus, Brătianu a rămas neclintit omul de încredere al coroanei iar jos, popularitatea lui Averescu nu mai îngăduia nimănu o cât de mărginită concurență”¹⁴².

Confruntat cu reducerea bazei sociale a partidului său – moșierimea fusese lovită de votul universal și reforma agrară, iar mica burghezie se orientase spre alte grupări politice, mult mai dinamice, apărute în România Mare – Take Ionescu se vede nevoit să-și readapteze programul politic în raport cu noile metamorfoze și condiții ale vieții politice românești din primii ani de după Marea Unire. Astfel, în ajunul alegerilor din noiembrie 1919, schimbă denumirea partidului în Partid Democrat-Unionist¹⁴³ și adoptă un nou program care prevedea, între altele, votul universal, împărțirea la țărani a pământului expropriabil pe bază de despăgubiri către moșieri, impozitul pe venit și succesiune, cercetarea averilor și aplicarea de impozite pe câștigurile de război, despăgubiri pentru cei care au suferit de pe urma conflagrației mondiale, combaterea speculei și a fraudelor, repaus duminical, ziua de lucru de opt ore, respectarea ființei minorităților etnice, revizuirea statutului B.N.R., egalitate între diferite confesiuni religioase, descentralizare administrativă etc.¹⁴⁴. Schimbarea numelui partidului și încercarea de adaptare a programului la noile realități sociale, economice și politice din țară nu mai erau în măsură să-i asigure refacerea influenței electorale și, cu atât mai puțin, un loc la guvernare, fără să fi creat o nemulțumire generală¹⁴⁵.

În condițiile în care atât Take Ionescu cât și Al. Averescu s-au abținut să participe la alegerile din noiembrie 1919, acestea au fost câștigate de coaliția Blocului Democratic, care reunea cele mai importante formațiuni politice: Partidul Național Român din Transilvania, Partidul Țărănesc și Partidul Naționalist-Democrat condus de

---

¹⁴⁰ Ardeleanu *et alii* 1983, vol. I, 461-462 (1919 iunie 26, Foreign Office <Londra>. Adresă a Foreign Office-ului privind impresiile lui Herbert Locke, directorul englez al unei bănci din România).

¹⁴¹ Otu 2005, 278.

¹⁴² Mușat, Ardeleanu 1971, 58.

¹⁴³ Rusenescu, Saizu 1979, 41.

¹⁴⁴ Tanasă, Arsene 1996, 327-330.

¹⁴⁵ Mușat, Ardeleanu 1971, 61.

Nicolae Iorga¹⁴⁶. Take Ionescu a încercat să pătrundă în acest organism, în ideea unei alianțe „a tuturor contra liberalilor”, dar a fost refuzat de N. Iorga¹⁴⁷. În fapt, refuzând să participe la primele alegeri din România Mare, Take Ionescu a rămas în afara Parlamentului lipsindu-se, astfel, de posibilitatea de a lua parte la dezbaterile acestuia. În consecință, și-a chemat partizanii la clubul partidului unde, timp de trei ședințe, a rostit cel mai lung discurs din întreaga sa carieră, în care a analizat politica românească în perioada 1914-1920, adresând atacuri vii și necruțătoare la adresa lui I. I. C. Brătianu care ar fi greșit de la început și până la sfârșit¹⁴⁸.

Reorganizarea partidului prin schimbarea numelui și adoptarea unui nou program impus de noile realități, determinate de consecințele războiului demonstrează hotărârea lui Take Ionescu de a se menține pe scena vieții politice. Dar principala preocupare a sa rămânea politica externă, domeniu în care reușise să-și spună cuvântul doar în timpul crizei balcanice. Nefiind admis de Brătianu ca delegat al României la Conferința de Pace s-a străduit, prin discuțiile purtate cu oamenii politici ai timpului, să ajute la recunoașterea drepturilor României.

Cu toate acestea, partidul său era doar o amintire, lipsit de organizații județene și de o parte din lideri care trecuseră în alte partide sau se declarau independenți și „însuși Take Ionescu era gata să abandoneze partidul dacă i s-ar fi garantat funcția de ministru de Externe”¹⁴⁹.

În cele din urmă, Take Ionescu ajunge ministru de Externe în guvernul generalului Alexandru Averescu și, pentru o scurtă perioadă de timp – numai o lună de zile – și prim-ministru al României Întregite. Ministru de Externe în guvernul Averescu, Take Ionescu a inițiat și creat Mica Înțelegere, prima alianță regională cu caracter defensiv constituită în Europa după război, prin care se urmărea descurajarea tendințelor revizioniste și revanșarde ale statelor învinse și promovarea unei politici de colaborare cu toate țările, pe baza respectării statu-quo-ului teritorial stabilit la Conferința de pace de la Paris. A eșuat, însă, în încercarea de a încheia o alianță în cinci, cu participarea Greciei și Poloniei, din cauza divergențelor dintre aceste țări și aliatele României din Mica Antantă.

Anii 1914-1919, în care s-a desfășurat Primul Război Mondial și au început tratativele pentru pace din capitala Franței, au reprezentat pentru Take Ionescu perioada celei mai vii activități politice din întreaga sa carieră. În tot acest timp, Take Ionescu a avut un rol important în propagarea ideii unității naționale. Propaganda intensă în favoarea intrării României în război de partea Antantei a stânenit uneori

---

¹⁴⁶ Constantiniu 2002, 310.

¹⁴⁷ Țurlea 1991, 132.

¹⁴⁸ Xenii 2002, 196.

¹⁴⁹ Mușat, Ardeleanu 1971, 62.

tratativele anevoioase ale primului ministru. După intrarea în război, totuși, Take Ionescu îl va sprijini pe I. I. C. Brătianu, acceptând să colaboreze cu acesta la guvern, colaborare ce nu a fost lipsită de divergențe și care s-a destrămat, la începutul anului 1918. Deoarece nu a fost acceptat de Brătianu ca delegat la Conferința de Pace, Take Ionescu s-a limitat la unele demersuri personale, purtând discuții și o amplă corespondență cu diferite personalități politice, în vederea recunoașterii justeții drepturilor românilor.

La 17 decembrie 1921, regele îi încredințează mandatul de constituire a guvernului, dar nu și pe cel de dizolvare a Parlamentului astfel că, după prorogarea pentru o lună a activității acestuia, primește votul de blam și se retrage, fapt care marchează ultima guvernare conservatoare din istoria României și, totodată, sfârșitul carierei politice a lui Take Ionescu, care moare câteva luni mai târziu în Italia.

Prin dispariția sa, România a pierdut pe unul dintre cei mai iluștri oameni politici și diplomați și, de asemenea, pe unul dintre cei mai înflăcărați patrioți, care și-a dedicat cea mai mare parte a vieții împlinirii idealului de unitate națională a tuturor românilor. Totodată, a acționat în vederea păstrării neatârării României Mari și a granițelor acesteia, așa cum au fost hotărâte de românii din provinciile ce se aflaseră sub dominație străină, și recunoscute la Conferința de Pace de la Paris. Mare român, mare european și un mare vizionar, s-a bucurat de aprecierea și admirația contemporanilor, dar și a generațiilor care i-au urmat, care i-au evocat amintirea, i-au recunoscut meritele, l-au elogiat și i-au fixat insurmontabil locul în galeria marilor oameni politici făuritori ai României Mari.

*THE POLITICAL-DIPLOMATIC ACTIVITY OF TAKE IONESCU DURING THE FIRST
WORLD WAR AND THE GREAT UNION
(ABSTRACT)*

Coming from the middle class of pre-war Romania, graduate and Doctor of Law from the University of Paris, Take Ionescu became, shortly after completing his studies and returning to the country, a famous lawyer and a reliable politician. Analytical spirit, endowed with sparkling intelligence and an unbeatable oratorical talent, Take Ionescu was a deputy and several times a minister in various conservative governments and in those of conservative or liberal-conservative collaboration. He was admired, even adulated, by his political partisans and, equally, feared by his opponents. After the outbreak of the First World War, he becomes one of the most ardent propagandists of Romania's entry into the war alongside the Entente, in order to achieve the ideal of national unity in the service of which he put all his political talent, brilliant rhetoric and work capacity, as well as mobilization of consciences. In

this sense, he gives numerous speeches in different localities in the country, as well as in the Parliament. Under the parliamentary dome, the great Take stands out through a speech known and still famous under the name of the Politics of the National Instinct, a landmark of eloquence in the annals of the Romanian oratory.

Bibliografie

- Adăniloae *et alii* 1985, N. Adăniloae, A. Iordache, P. Oprescu, A. Porțeanu, A. Stan, *Unitatea națională a românilor în epoca modernă. 1821-1918*, Editura Academiei Române, București, 1985.
- Agrigoroaei 2004, I. Agrigoroaei, *Opinie publică și stare de spirit în vremea Războiului de Întregire și a Marii Uniri*, Editura Fundației Axis, Iași, 2004.
- Ardeleanu *et alii* 1983, I. Ardeleanu, V. Arimia, I. Gal, M. Mușat (colectiv de coordonare), *Desăvârșirea unității național-statale a poporului român, Documente externe. 1879-1916, volumul I; 1916-1918, volumul II*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
- Ardeleanu *et alii* 1986, I. Ardeleanu, V. Arimia, M. Mușat (colectiv de coordonare), *Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională. 1918. Documente interne și externe, august 1918-iunie 1919, volumul III*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
- Argetoianu 1995, C. Argetoianu, *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri. Vol. V, Partea V (1918), Anexe documentare (1916-1918)*, Ediție și indice de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 1995.
- Bărbulescu *et alii* 2002, M. Bărbulescu, D. Deletant, K. Hitchins, Ș. Papacostea, P. Teodor, *Istoria României*, Editura Corint, București, 2002.
- Bold, Ciupercă 2001, Em. Bold, I. Ciupercă, *Europa în derivă*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2001.
- Bossy 1993, R. Bossy, *Amintiri din viața diplomatică, volumul I. 1918-1937*, Ediție și studiu introductiv de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București, 1993.
- Bulei 1981, I. Bulei, *Arcul așteptării. 1914, 1915, 1916*, Editura Eminescu, București, 1981.
- Campus 1993, E. Campus, *Ideea federală în perioada interbelică*, Editura Academiei Române, București, 1993.
- Câncea *et alii* 1983, P. Câncea, M. Iosa, A. Stan (coord.), *Istoria Parlamentului și a vieții parlamentare din România până la 1918*, Editura Academiei Române, București, 1983.
- Constantiniu 2002, F. Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Univers Enciclopedic, București, 2002.

- Ciupercă 1987, I. Ciupercă, *Dincolo de „fașada impunătoare” a Conferinței de Pace de la Paris, extras din României în istoria universală, II*, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, 1987.
- Deac 1989, A. Deac (și coordonator), *1918 la români. Documentele Unirii. Unirea Transilvaniei cu România. 1 Decembrie 1918*, vol. VII, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989.
- Diamandi 1981, S. Diamandi, *Galeria oamenilor politici*, Editura Gesa, București, 1981.
- Dobrinescu 1991, V. F. Dobrinescu, *Bătălia pentru Basarabia. 1918-1940*, Editura Junimea, Iași, 1991.
- Duca 1992, I. G. Duca, *Memorii*, vol. I, *Neutralitatea. Partea I (1914-1915)*, Ediție și schiță biografică de Stelian Neagoe, Editura Expres, București, 1992.
- Iancovici 2004, D. Iancovici, *Take Ionescu*, Editura de Vest, Timișoara, 2004.
- Ionescu 1919, Take Ionescu, *Pentru România Mare – Discursuri din războiu – 1915-1917*, Librăria Socec & Co, București, 1919.
- Ionescu 1923, Take Ionescu, *Amintiri*, Librăria Socec, București, 1923.
- Iordache 2001, A. Iordache, *Take Ionescu*, Editura Mica Valahie, București, 2001.
- Kirițescu 1989, C. Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989.
- Lungu, Grigore 2001, C. M. Lungu, I. Grigore, *Un act de justiție. Documente*, Cuvânt înainte de Ioan Scurtu, Editura Elion, București, 2001.
- Mamina 1997, I. Mamina, *Consiliu de Coroană*, Editura Enciclopedică, București, 1997.
- Moisuc (coord.) 1977, V. Moisuc (coord.), *Probleme de politică externă a României. 1918-1940*, Culegere de studii, vol. II, Editura Militară, București, 1977.
- Mușat, Ardeleanu 1971, M. Mușat, I. Ardeleanu, *Viața politică în România (1918-1921)*, Editura Politică, București, 1971.
- Netea 1983, V. Netea, *Take Ionescu*, în: *Diplomați iluștri*, vol. IV, Editura Politică, București, 1983.
- Otu 2005, P. Otu, *Mareșalul Alexandru Averescu militarul, omul politic, legenda*, Editura Militară, București, 2005.
- Pascu 1996, V. Pascu, *Istoria modernă a românilor (1821-1918)*, Editura „Clio Nova”, București, 1996.
- Pascu, Marinescu 1980, Ș. Pascu, C. Gh. Marinescu, *Răsunetul internațional al luptei românilor pentru unitatea națională*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980.
- Platon 1987, Gh. Platon, *Istoria modernă a României*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1987.
- Rangheț 1975, B. Rangheț, *Relațiile româno-americane în perioada primului război mondial (1916-1920)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975.
- Rusenescu, Saizu 1979, M. Rusenescu, I. Saizu, *Viața politică în România. 1922-1928*, Editura Politică, București, 1979.

- Scurtu 2001, I. Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866-1947)*, vol. II, *Ferdinand I*, Editura Enciclopedică, București, 2001.
- Stan 1995, A. Stan, *Putere politică și democrație în România. 1859-1918*, Editura Albatros, București, 1995.
- Șeicaru 1994, P. Șeicaru, *România în marele război*, Editura Eminescu, București, 1994.
- Tanasă, Arsene 1996, Gh. Tanasă, Ș. Gh. Arsene, *Crestomația pentru studiul Istoriei moderne și contemporane a românilor în învățământul preuniversitar*, Editura „Spiru Haret”, Iași, 1996.
- Țurlea 1991, P. Țurlea, *Nicolae Iorga în viața politică a României*, Editura Enciclopedică, București, 1991.
- Xeni 2002, C. Xeni, *Take Ionescu*, ed. a 2-a, Editura Tritonic, București, 2002.